

A TEMPS DE SORTIR DEL TÚNEL L'HORA DE LA POLÍTICA

Molt poques vegades pot donar-se una situació tan complexa com la que avui viu l'economia espanyola. Hi hem arribat després d'una crisi severa que va esclatar fa més de tres anys. En paral·lel amb les seves dramàtiques conseqüències econòmiques, els seus efectes en forma desorientació i malestar ciutadans, i de desafecció amb la pràctica política són notoris i creixents. Els riscos d'un major deteriorament econòmic resulten obvis. Menys obvi, però potser encara més preocupant, resulta una creixent ruptura política i social.

Malgrat tot, encara som a temps de sortir del túnel amb una economia més estable i competitiva, amb un grau elevat de cohesió social, i amb una recuperació de la confiança ciutadana en les institucions públiques.

Per assolir-ho, hem d'orientar tots els esforços socials i polítics en dues direccions. En el front intern, actuant de forma decidida per resoldre una difícil equació: fer compatible l'austeritat en la despesa amb el creixement econòmic i la reducció de l'atur. I en el front europeu, avançant en el govern polític i econòmic de l'eurozona.

Així, en el front intern és necessari estabilitzar l'economia i, alhora, fer un ús més eficient de tots els recursos disponibles com a forma de millorar la nostra productivitat i capacitat per créixer, ara que no podem emparar-nos en la devaluació per guanyar competitivitat a curt termini. Consolidar fiscalment i conformar el marc que afavoreixi el creixement econòmic són les dues cares de la solució als nostres problemes actuals. I, encara que no és senzill, cal avançar de forma simultània en ambdós objectius.

I cal fer-ho des de l'àmbit privat i des del de les Administracions Públiques a tots els seus nivells, encara que per les característiques de la crisi i pel tipus de propostes que formulem, la nostra Opinió es dirigeix principalment a l'Administració de l'Estat.

Però els esforços interns només seran plenament eficaços si les nostres reformes i polítiques avancen en paral·lel amb les que cal adoptar des de les institucions europees. L'aprofundiment en el govern de la Unió Europea i la coordinació de les polítiques nacionals són la contrapartida europea a la nostra renúncia a les palanques del tipus de canvi i la política monetària.

Novament, més Europa és el camí de la solució. Però això no mitiga en absolut l'exigència de fer els deures des del nostre país. I fer-los el més aviat possible. Aquesta és la principal responsabilitat del nou Govern que sorgeixi de les urnes, el proper 20 de Novembre.

Un repte fonamental: afavorir la recuperació en ple procés de desendeutament

El procés de deteriorament accelerat dels nostres comptes públics ha forçat la sobtada adopció de mesures d'ajustament d'una intensitat desconeguda. Aquesta circumstància i el fet que el sector privat estigui immers en un procés de fort desendeutament que afebleix el consum i la inversió, comporta inevitablement efectes desacceleradors sobre el creixement econòmic. **Per això, i per difícil que sembli, hem de fer compatibles les polítiques a favor del creixement i l'ocupació, amb les mesures necessàries per recuperar els equilibris fiscals.**

L'equilibri fiscal és l'única forma d'evitar que la pressió dels mercats de deute elevi el cost del finançament, tant de les Administracions Públiques com del sector privat. Un augment del diferencial del nostre deute públic té uns efectes similars als que tindria una política monetària contractiva: encareix la inversió i el consum i afebleix la capacitat de créixer. Mentrestant, el creixement és l'única alternativa per reduir l'atur i evitar un major deteriorament en el benestar dels col·lectius més afectats per la crisi.

Explicar i defensar l'austeritat

La necessitat de recuperar els equilibris en els comptes públics està obligant les Administracions a una dinàmica d'ajustaments que, encara que necessaris, desorienten i enerven una part de la ciutadania. **Els procediments i l'encert en la fixació de les prioritats poden ser qüestionables, però creiem que el que està fora de tot dubte és la necessitat i inevitabilitat de racionalitzar l'estructura i el volum de la despesa de les nostres Administracions.**

Però, alhora que reconeixem la decisió d'aquelles Administracions que han emprès aquest camí, considerem també necessària una major pedagogia de l'austeritat. En cas contrari, corre el risc de ser vista per una part de la ciutadania com una política inequitable, pel que fa al repartiment dels costos de la crisi i de l'adequació a les noves circumstàncies.

Explicar les raons de l'austeritat i justificar les prioritats és una part essencial de la política d'ajustament. Només així s'entendrà que no és una deriva ideològica, sinó una política necessària per canviar les tendències explosives de la despesa i sentar les noves bases d'un creixement sa i sostenible. Aquesta millor acceptació de l'austeritat també es produirà en la mesura en què els estalvis es vagin assolint com a resultat d'una millora en l'eficiència dels procediments, i no tant com a conseqüència d'ajustaments d'efecte immediat sobre les principals partides de la despesa.

Una dinàmica d'ajust accelerat també s'ha aplicat a la relació econòmica de les Administracions amb els seus proveïdors. Els seus efectes, tot i que poc notoris per a la ciutadania, resulten molt preocupants donat l'extraordinari retard, per no parlar de paralització, en el pagament a proveïdors. Això, juntament amb l'extrema dificultat en poder finançar aquest deute en el nostre sistema financer, condueix a moltes empreses competitives a unes tensions de tresoreria que dificulten seriosament la seva continuïtat, per no esmentar les que ja s'han vist abocades al tancament. Una de les primeres actuacions del nou Govern espanyol, en coordinació amb els diversos nivells d'Administració, ha de ser l'elaboració d'un programa raonable i creïble de pagament de les Administracions a les seves empreses proveïdores.

En aquest context, i expressant el nostre suport al rigor necessari en la despesa pública, hem de manifestar, però, que només amb polítiques d'austeritat no superarem la crisi. És, doncs, una condició necessària però no suficient. Però sense aquest procés previ d'ajustaments la nostra continuïtat en la zona euro resulta impossible. L'inevitable és imprescindible.

Afavorir el creixement. Rendibilitzar els nostres actius

En els últims 15 anys, la nostra economia ha experimentat un fort procés d'acumulació d'actius de capital -productiu, infraestructures i humà- que ben utilitzats permetrien garantir el creixement sostingut i el manteniment de l'Estat del Benestar. Un senyal encoratjador d'això és el bon funcionament de les exportacions de béns i serveis al llarg de l'última dècada, sota un tipus de canvi de l'euro que no afavoria inicialment les nostres exportacions. Ara toca enfortir aquesta capacitat de competir.

Però aquest objectiu topa amb el fet que molts d'aquests actius no s'estan utilitzant de forma eficient. La casuística es nombrosa, i un exemple evident el trobem en la desconexió avui existent entre ciència i empresa. És indiscutible que, d'una banda, el nostre sistema científic és ja el propi d'un país avançat i que, per una altra, moltes de les nostres empreses competeixen satisfactòriament en un món global. No obstant això, encara no hem dissenyat els mecanismes que permetin un aprofitament òptim de l'excel·lència científica per part del nostre teixit productiu.

La casuística revesteix dramatisme en considerar l'atur dels joves. Disposem de la generació més ben formada de la nostra història i, tot i així, a la majoria de joves els resulta impossible incorporar-se al mercat laboral. Un malbaratament de recursos humans que pot llastar les expectatives de tota una generació. Per això, en aquest àmbit, més que reformar en el seu sentit més tradicional, hem d'implementar genuïnes "mesures de xoc" que desbloquegin la dinàmica i ocupin de manera immediata a part d'aquests joves.

Per al millor ús de tots els recursos disponibles, **Espanya necessita dur a terme un procés de revisió en profunditat de molts aspectes de la seva vida col·lectiva, doncs les ineficiències es produeixen en múltiples mercats i àmbits institucionals de la nostra economia i societat.**

Per això, les reformes, de les quals tant es parla i tan poc es practiquen, no han de quedar com una crossa retòrica del discurs polític o empresarial. Cal explicar a la societat que són el camí necessari per homologar-nos a la productivitat dels països desenvolupats amb els quals hem de competir. També en aquest àmbit és necessària la pedagogia social.

Avançar decididament en les reformes prioritàries

L'estratègia de reforma ha d'actuar sobre dos eixos bàsics. D'una banda, s'ha de fomentar la millora de la productivitat i la competitivitat des de l'interior de les empreses. El nostre teixit productiu disposa ja d'un nombre significat d'empreses eficients que competeixen en els mercats globals, com així ho mostra l'evolució de les exportacions de béns i serveis. Però una altra part d'aquest teixit empresarial encara ha de fer esforços considerables per resultar competitiu en un entorn de forta competència externa i interna.

D'altra banda, cal dur a terme reformes que millorin l'entorn legal i institucional on actuen les empreses, així com polítiques que reorientin els incentius cap a inversions productives, de forma que la rendibilitat dels negocis estigui basada en la productivitat i en el valor que aporten a la societat, i no en el simple creixement del preu especulatiu d'alguns actius. Des del Cercle hem anat insistint en la necessitat d'orientar el model econòmic cap a l'activitat industrial, entenent-la en un sentit ampli -ja es tracti de manufactura, serveis o construcció-, evitant fomentar excessos d'inversió en activitats de baixa productivitat que minven la capacitat de creixement a llarg termini.

La major evidència d'aquest biaix la trobem en l'àmbit de les infraestructures físiques i equipaments públics. L'esforç en dotació d'infraestructures i equipaments des de la nostra entrada en la CEE i, especialment, després de la nostra integració en la zona euro, ha estat extraordinari i en molts casos necessari. Ara bé, **avui ens trobem amb múltiples exemples d'inversions desproporcionades, o innecessàries,** que han representat un clar malbaratament de recursos en la seva execució, i el manteniment futur de les quals castigarà encara més els comptes públics. **Al contrari, una infraestructura com l'eix del Mediterrani per a la circulació de mercaderies, constitueix una prioritat desatesa.** Els seus efectes sobre el creixement econòmic a llarg termini són palesos i, alhora, constitueix una oportunitat per a una major integració a Europa i una major cohesió entre Comunitats Autònomes.

Un exemple paradigmàtic de reforma necessària el constitueix el nostre model fiscal que, en l'actualitat, resulta incoherent, com a conseqüència dels successius pedaços de les últimes dècades. La qüestió no és tant modificar o no un impost, com una revisió a fons perquè el sistema estigui al servei de la competitivitat empresarial i l'equitat social. I perquè, d'una vegada, es combati decididament el nostre nivell de frau fiscal. Simultàniament, es fa necessari avançar en l'harmonització fiscal en el si de la Unió, que no pot seguir suportant diferències impositives tan notòries entre Estats que comparteixen una moneda única, i que no poden permetre's disfuncions significatives en la circulació de capitals.

I, evidentment, per accelerar el camí de la recuperació, **es fa indispensable culminar de manera urgent la reforma del sistema financer.** El seu funcionament està en l'origen de la bombolla immobiliària, l'explosió de la qual ha limitat la seva capacitat per complir el seu objectiu bàsic en una economia de mercat: subministrar recursos en quantitat i preu adequats al sector empresarial i domèstic. La reforma passa per una adient recapitalització que avanci en paral·lel amb el sanejament de balanços; per la millora de la seva capacitat d'avaluar riscos; i per la recuperació de la seva funció de prestar i finançar l'economia productiva. I fins que no es recuperi el crèdit, no podem donar el procés per acabat.

Ens hem referit a alguns dels àmbits que, de manera més notòria, requereixen d'una profunda revisió sense oblidar, per descomptat, **el laboral, energètic o el de les Administracions Públiques a tots els seus nivells, als quals de manera recurrent i insistent s'ha pronunciat el Cercle mitjançant Opinions específiques.** Resulta obvi deduir que la magnitud del procés és tal que serà impossible de dur a terme si no generem un clima de confiança col·lectiva.

Generar confiança

Per assolir els seus objectius, les polítiques d'austeritat i les reformes orientades al creixement que defensem requereixen dos requisits bàsics: voluntat i lideratge polític; i un clima de confiança social que doni suport i legítimi l'esforç que representa l'austeritat i les reformes.

Aquesta confiança social per al canvi no és fàcil en les circumstàncies actuals. D'una banda, la crisi ha vingut precedida i acompanyada de comportaments negligents i, en ocasions, fraudulents, que minven les bases d'aquesta confiança. D'una altra, les conseqüències de la crisi són dramàtiques per a milions de conciutadans. A més, molts d'ells consideren que han perdut el seu marc polític de referència. Els Estats nacionals oferien als seus ciutadans un marc d'estabilitat i seguretat que, en gran part, els europeus hem cedit a la Unió Europea. Però la Unió no assumeix aquest paper i, a més, no són poques les persones que no entenen les dinàmiques econòmiques globals i el seu desenvolupament al marge del control polític.

Aquest clima que encoratgi l'austeritat i les reformes només s'assolirà si es recupera l'exemplaritat de la política i de certes elits econòmiques i financeres. Sense aquesta exemplaritat la confiança es ressent. De la mateixa manera que han d'eradicar-se aquells interessos corporatius que dificulten que el sector públic operi guiat pel principi de la bona administració en l'atenció dels interessos dels ciutadans.

Per a tot plegat, la política ha de recuperar el seu paper central com a mecanisme de regeneració de la vida col·lectiva i de defensa dels interessos generals. I les institucions intermèdies de la societat civil han d'exercir un paper més actiu en defensa de les conductes que afavoreixen aquesta confiança. Així, les institucions privades i grups d'interès s'han de comprometre i actuar en coherència amb aquest procés, entenent que, en les actuals circumstàncies, el primer objectiu per a qualsevol col·lectiu específic -empresarial, sindical, o professional- és recuperar el creixement i preservar l'Estat del Benestar.

Preservar i millorar l'Estat del Benestar

L'anomenat Estat del Benestar ha estat la major innovació social de les societats occidentals en el segle XX. La seva existència és indissociable de la fortalesa de la democràcia. Després d'un retard inicial, Espanya ha construït durant els anys de la democràcia els pilars bàsics de la moderna societat del benestar.

Ara correspon preservar-la. Però preservar no significa no canviar res. Cal fer de l'Estat del Benestar un sistema resistent a totes les circumstàncies possibles, ja sigui la crisi econòmica o l'evolució demogràfica.

Per aconseguir aquesta solidesa, fins i tot en les circumstàncies més difícils com les que vivim, cal revisar en profunditat el nostre sistema, tant les qüestions relacionades amb les prestacions com amb les formes de provisió dels serveis. Com assenyalem, la nostra economia pot disposar dels recursos necessaris per garantir el sosteniment d'un Estat del Benestar sòlid i suficient. Però, novament, el problema no rau tant en la manca d'actius com en els excessos i les malformacions en el seu funcionament, derivades d'un disseny propi del moment en què es va consolidar, a inicis dels 80.

La reforma de l'Estat del Benestar no pot consistir en una retallada lineal de prestacions aliena a un ordre de prioritats adientment ponderat. Per això, creiem que ha d'avançar en dues direccions. D'una banda, una estratègia orientada a evitar els abusos en les prestacions, analitzant la participació dels beneficiaris i el comportament del sistema polític en l'expansió incontrolada de prestacions sense la necessària garantia de dotació pressupostària. D'una altra, una estratègia orientada a revisar les formes de prestació del servei. No es tracta només ni fonamentalment de "privatitzar" la provisió dels serveis de benestar, sinó de racionalitzar la seva gestió a nivell de totes les unitats prestadores d'aquests serveis.

Aquestes propostes de reforma no haurien de veure's com un intent de desmantellar l'Estat del Benestar, sinó com el camí per donar-li fermesa enfront de qualsevol eventualitat.

Avançar cap a un govern polític i econòmic de la Unió Europea

Com acabem d'assenyalar, la sortida de la crisi depèn, en primer lloc i fonamentalment, del que fem nosaltres. Però no podem obviar que estem integrats en una àrea de moneda única a la qual hem cedit instruments de política econòmica tan importants com les polítiques monetàries i de tipus de canvi, així com certs aspectes de la política fiscal. Per tant, el bon funcionament de la zona euro, la seva gestió macroeconòmica i, en particular, la seva gestió de la crisi de deute són essencials en la sortida de la crisi per a economies com la nostra.

Fa uns mesos, es considerava que la crisi econòmica podia ser una gran oportunitat per aprofundir en el govern polític i econòmic de la Unió. Però l'extrema dificultat que revesteix la gestió de la crisi ha transformat l'oportunitat en una exigència: cada vegada resulta més evident que només aprofundint en el govern de la Unió es podrà superar la situació actual tan adversa.

Són nombroses i influents les veus que reclamen avançar en diverses línies com l'establiment d'un fons per a les insolvències; l'emissió d'eurobons; la creació d'un fons de rescat suficient; o la capitalització del sistema bancari. Iniciatives totes elles coherents amb la gravetat de la situació. **Però el realment transcendent és que la Unió Europea passi d'una actitud reactiva als ensurts continus al disseny d'un projecte ambiciós que ens doti d'un veritable govern econòmic.**

De la mateixa manera que sense les polítiques prèvies d'ajustament es fa impossible iniciar el camí de la recuperació, fins i tot la nostra actuació més encertada resultarà insuficient si no avança en paral·lel amb una actuació coherent dels països de la zona euro.

Conclusió

En les darreres dècades, hem acumulat els actius per consolidar un creixement sostingut i preservar l'Estat del Benestar. Ara es tracta d'afavorir una utilització més harmònica i eficient d'aquests actius. Perseverant en la consolidació fiscal i abordant transformacions, en diversos àmbits de la vida col·lectiva, que no podran avançar si no som capaços de generar un clima de confiança compartida.

Al nou Govern d'Espanya li correspondrà liderar aquest complex procés de canvi en el nostre país i, alhora, augmentar la seva incidència en la política europea. Però aquest procés també haurà d'incorporar institucions privades i agents socials, que no podran limitar-se a esperar de la política la solució de tots mals, com tan sovint succeeix.

Durant els anys 70 i primers 80, ja vam trobar-nos en una situació no menys complexa. Aleshores, els nostres partits polítics, exercissin funcions de govern o d'oposició, van mostrar capacitat per reflexionar i buscar una sortida a aquell tràngol, una sortida que va combinar competitivitat econòmica, cohesió social i confiança política. Avui, com en aquell moment, la gravetat exigeix aquelles actituds.

Ens correspon, a tots, assumir la responsabilitat del nostre propi futur però, igual que a molts països de la Unió Europea o potser a la seva totalitat, superar la gravíssima conjuntura actual només serà possible si, alhora, s'aprofundeix en un major govern de la Unió. No hi ha alternativa.

Europa és el major èxit col·lectiu del darrer segle. El seu model social representa una de les majors fites assolides en la història de la humanitat, i el seu teixit empresarial està resultant competitiu en un món global. La idea d'Europa no s'ha deteriorat. La veritable transformació s'ha produït en altres regions que, afortunadament, s'han desenvolupat. I, precisament, com a conseqüència d'apostar totes elles per un model econòmic proper a l'europeu, i algunes -especialment Amèrica Llatina-, per unes democràcies també similars a les europees. És l'èxit del model europeu. I la consolidació d'aquest model depèn, exclusivament, dels ciutadans i governs europeus.

Per tot això, davant els qui reclamen la renacionalització de la política europea, el Cercle d'Economia vol manifestar-se clarament a favor d'una major integració europea, recuperant el seu profund sentit polític. Un procés que incorpori una major participació ciutadana en la presa de decisions i que pugui conduir, com a exemple paradigmàtic, a l'elecció directa del President de la Unió Europea per part de tots els ciutadans europeus, avançant cap a una autèntica confederació d'Estats, en una perspectiva federal.

Les conviccions que van estar i romanen en el codi genètic del Cercle d'Economia són avui més vigents i necessàries que mai: una profunda aposta per Europa com a projecte polític; una defensa de l'economia social de mercat que garanteixi la nostra competitivitat, cohesió social i Estat del Benestar; i el caràcter transcendental de l'acció política orientada a aquests objectius. És, doncs, l'hora de la política amb majúscules. Per a sortir del túnel.

octubre de 2011